

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

128:3. 2008

Gamla och nya krig

Gammal och ny militärhistoria

Av Nils Erik Villstrand

Traditionell krigshistoria brukar ställas mot ny militärhistoria. Benämningen den nya militärhistorien (*new military history*) är något problematisk. Vem vill framstå som representant för gammal historia när en ny erbjuds? Risken finns att frågeställningar som är traditionella utdöms som förlegade och ofruktbara bara därför att de har några år på nacken. Begreppet den nya militärhistorien bejakar ett vetenskapligt trendsurfande. Den nya militärhistorien är ett barn av 1960-talet. Det är därför värt frågan hur länge något kan stå utanför den tingens järnhårda ordning enligt vilket nytt med tiden blir gammalt. I själva verket har också den nya militärhistorien till den grad förnyats att det vore dags för byte av etikett. Men vad kommer efter den nya, måhända den nyaste eller ultrany militärhistoria?

Eller skall vi börja tala om militär kulturhistoria? Det är nämligen uppenbart att den nya militärhistorien uppstått och utvecklats med inspiration i den förändring som präglat historiografin i stort – först socialhistorien och sedan de språkliga och kulturella vändningarna.¹ Det har visat sig att militärhistorien mår bra i en interaktion med andra bindestreckshistorier. En sådan korsbefruktnings existerar, som framgår av Maria Sjöbergs bidrag till detta temanummer, redan mellan militärhistoria och genushistoria. En spådom enligt vilken dialogen med genushistorien kommer att betyda mycket för militärhistorien också i framtiden framstår inte som särskilt dristig.

Sverige har fått leva i fred sedan 1814, vilket är exceptionellt länge i en europeisk kontext. Det betyder emellertid inte att svensk militärhistorisk forskning skulle ha varit satt på undantag eller ensidigt fokuserad på tiden före 1814. Snarare har intresset för det äldre krigiska och mindre rumsrena förflutna blivit onödigt nedprioriterat. Som helhet framstår svensk militärhistorisk forskning betraktad ur ett grannlandsperspektiv som vital. Avsaknaden av krig har skapat en öppenhet för frågeställningar med hemvist inom

1. För den nyaste "nya militärhistorien", se Joanna Bourke, "New military history" i Matthew Huges & William J. Philpott (red.), *Palgrave advances in modern military history*, Basingstoke 2006. I finsk översättning som "Uusi sotahistoria" i Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki (red.), *Ihminen sodassa: suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*, Helsingfors & Jyväskylä 2006, s. 21–42.

den nya militärhistorien. Viktiga insatser har gjort och görs för att belysa växelverkan mellan den militära sektorn och det omgivande civilsamhället.²

I det följande skall jag resonera kring militärhistoria och krig utifrån artiklarna i detta krigshistoriska temanummer av *Historisk tidskrift*. Det är framför allt tre ämnen som jag velat fördjupa mig i: för det första krigs- och fredsterminologin, för det andra vilka källor som kan komma i fråga för att skriva militärhistoria, och för det tredje hur man som historiker på ett nytt sätt närmar sig och försöker förstå krigsupplevelser. Det finns gott om gamla ämnen som förtjänar förnyade studier, men också nya frågor som kan ställas i vår samtid utifrån tidigare outnyttjade källor.

Krig och fred – användbara begrepp?

Samtliga bidrag behandlar olika aspekter av fenomenet krig. Begreppen krig och fred kan framstå som självklara. Men redan en titt i en ordinär ordbok ger en tankeställare. Fred definieras nämligen som en avsaknad av något – den är ett ”tillstånd där våld inte används för att lösa motsättningar mellan (vissa) stater”. I *Svensk ordbok* sker det med tillägget att krig då inte råder och att freden är det normala tillståndet för de flesta länder.³ I sitt bidrag ställer Martin Hårdstedt ur ett underifrånperspektiv frågan när ett krig börjar och slutar utgående från exemplet Åland 1808–1856. Här var övergången från krig till fred genom den starka ryska militära närvaron en utdragen process, och Hårdstedt argumenterar för att ett mer dynamiskt krigsbegrepp borde appliceras även på andra krig.

I Finland har historikerna vid Jyväskylä universitet och Åbo Akademi uppmärksammat gråzonen mellan krig och fred. Den mångdimensionella, utdragna och ofta svåra övergången från krig till fred studeras med hjälp av begreppet fredskris och med fokus på fenomen som demobilisering, pacifisering av samhället (t.ex. stärkandet av statlig legitimitet), reintegrering av veteraner samt hanterandet av kriget som individuellt och kollektivt minne.⁴ Här finns en intressant koppling till den banbrytande forskning som histori-

2. För utmärkta introduktioner, se Lars Ericson, *Svenska knektar: indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred*, Lund 2002, och Lars Ericson, *Medborgare i vapen: värnplikten i Sverige under två sekel*, Lund 1999.

3. *Svensk ordbok*, 3:e reviderade upplagan, Stockholm: Norstedts, 1999, s. 319, uppslagsord: ”fred”.

4. Se Petri Karonens uppsats ”Coping with peace after a debacle: the crisis of the transition to peace in Sweden after the Great Northern War (1700–1721)” som publiceras i *Scandinavian journal of history* 2008:3. Karonen karakteriserar denna fredskris som den svåraste i såväl Sveriges som Finlands historia.

kerna Marie Lennersand och Linda Oja redovisar i boken *Livet går vidare* om Älvdalen och Rättvik efter de stora häxprocesserna på 1600-talet. De lanseerar och använder begreppet trolldomskris och betonar vikten av att studera tiden efter det att konflikten verkar vara förbi.⁵

I den westfaliska ordningen var allt åtminstone i princip enkelt. Suveräna stater som upprätthöll ett våldsmonopol ingick allianser, förklarade varandra krig och slöt fred på villkor som skrevs in i fördrag. Kalla kriget som benämning och upplevd verklighet fördunklade gränsen mellan krig och fred. Och det moderna kriget har därefter ändrat karaktär till den grad att en traditionell ordboksdefinition inte längre känns särskilt adekvat. Staterna är inte längre de självklara aktörerna i krigen. De har förlorat sina krigsmonopol och fältet har kompletterats med parastatliga och privata aktörer. Kriget har privatiserats och kommersialiserats, vilket är två sorgligt interrelaterade processer. Den tyske statsvetaren Herfried Münkler lyfter fram avstatligandet som ett av tre särdrag i de nya krigen.⁶ De två andra är asymmetriseringen, att det inte längre är fråga om en kamp mellan jämbördiga motståndare, och en autonomisering av en del våldsformer som tidigare var inordnade som taktiska element i en militär strategi. Till dem hör terrorismen. Han betonar att vad som anses vara krig eller något annat efter den 11 september 2001 inte kan avfärdas som en akademisk fråga. Att vidga begreppet kan tolkas som att man accepterar en eskalering av våldet medan ett fasthållande av ett mer traditionellt krigsbegrepp kan uppfattas som att blunda för ofrånkomliga realiteter.

Münkler hittar efter en diskussion inte något annat adekvat begrepp för krigen efter att det statliga monopolet upphört än just "de nya krigen".⁷ I själva verket är de nutida krigen synnerligen nygamla. Münkler lyfter fram perioden omedelbart före den westfaliska ordningens definitiva etablering som en intressant och viktig möjlighet till jämförelse mellan då och nu. I hans analys av det "nya" självgående kriget får det trettioåriga kriget, ett utdraget krig i en tid då krigföringen ännu inte var förstatiserad, bilda analysram och jämförelsemall. Enligt min uppfattning får vi här en nyttig påminnelse om militärhistoriens potential som någonting mer än *nice to know*-kunskap. Militärhistorisk forskning, också den som är fokuserad på äldre tider, saknar ingalunda samhällsrelevans. En dialog mellan dåtid och nutid kan etableras

5. Marie Lennersand & Linda Oja, *Livet går vidare: Älvdalen och Rättvik efter de stora häxprocesserna 1668–1671*, Hedemora 2006.

6. Herfried Münkler, *De nya krigen*, Göteborg 2004.

7. Münkler 2004, s. 41–45.

där dået ger skeenden i nuet skarpa konturer och där nutiden ger anledning att ställa nya frågor till det förflutna.

Till de nya krigens komplexitet hör också att det är oklart vem som skall sluta fred med vilka och på vilka villkor det kan ske. Entydiga fredsslut har ersatts av utdragna fredsprocesser där politikerna ritar vägkartor. Militärhistorikern Michael Howard uppfattar den varaktiga freden som en uppfinning som kan knytas till upplysningen i allmänhet och alldeles särskilt till Immanuel Kant som i freden såg ett moraliskt imperativ. Det är alltså endast under de senaste tvåhundra åren som det uppfattats som både möjligt och önskvärt att eftersträva en samhällsordning "där kriget inte fyller någon uppgift".⁸ Enligt en äldre syn på kriget var organiserat våld någonting naturligt men inte önskvärt. Gunner Lind analyserar utgående från samtida litteratur i sin uppsats danska föreställningar om krig från Kalmarkriget till och med Karl Gustav-krigen. Föga förvånande uppfattades på samma sätt som i Sverige kriget som en av Guds tre stora straffdomar. Fred var målet och den kunde nås via inre kamp, bön och botgöring. Som en akt av nåd lyfte Gud bort sin straffdom. Men som Lind visar samexisterade med denna hegemoniska religiösa tolkning en annan som fick allt större betydelse. I den tolkningen fanns det rum för en aktiv människa i en yttre väpnad kamp för Gud, kung och fosterland med seger som mål och ära som belöning.

Om freden är en nyligen gjord uppfinning kan det samma tyvärr inte sägas om dess negation kriget. Det mellanmänniskliga våldet och kriget är lika gamla som mänskligheten själv. Den sal som inleder Armémuseums i Stockholm basutställning överrumplar besökaren. Han eller hon möter mitt i rummet en grupp mycket naturtroget gjorda dockor. Fyra schimpanser, genetiskt människans närmaste släktingar, är involverade i aggressiv kamp. Museet vill synliggöra det krigiska som mänsklig drift. Är det då lika illa ställt med oss människor som med våra storkusiner? Skall våldet och därmed kriget faktiskt uppfattas som någonting inskrivet i människan genom evolutionen? Är det inte fråga om en historia om omständigheter och inläring? Steven Pinker, professor i psykologi vid Harvard, har utmanat den politiska korrektheten genom att hävda en evolutionär tolkning av våldet. Till sin kärna är inte våldet, och därmed inte heller kriget, någon social konstruktion utan en del av människans natur. Vi är inga ädla vildar som hamnat på glid ut ur de primära

8. Michael Howard, *Fred och krig: hur freden uppfanns och kriget återuppfanns*, Stockholm 2004, s. 20.

och primitiva samhällenas lycka och fredliga samvaro. I vissa lägen tar sig den inprogrammering till våld vi alla bär på konkreta uttryck. Pinker ser våldet som "en näst intill ofrånkomlig följd när rationella sociala varelser, var och en med sina intressen, konfronteras med varandra".⁹ Att se våldet som en del av människans natur är inte detsamma som att acceptera våldsutövning. Pinker framhåller att människan också bär på "mer fredliga instinkter" med vilka hon kan "motverka sina våldsamma böjelser" och lyfter fram filosofen Thomas Hobbes' tänkande kring våldet och hur det kan tuktas. Kay Glans satte huvudet på spiken med rubriken till en recension av bland annat Pinkers bok: "Människans klaviatur är begränsad".¹⁰ Vi kan inte göra om oss särskilt mycket. I stället för att tro att vi är något annat än vad vi de facto är gäller det för oss människor att lägga energi på att skapa förhållanden som i praktiken eliminerar utövandet av våld inom samhällen och mellan stater.

Militärhistorikern och källorna

Historiker har en benägenhet att vara materialstyrda. Till en del är det rimligt och försvarbart eftersom det inte finns någon mening i att ställa frågor, om avsaknaden av material att besvara dem med är total. Men vi borde som historiker vara mer observanta på olika fenomenens varierande förmåga till självdokumentation. Uppmärksammandet av att försörjningen hade en avgörande betydelse för äldre krigföring kan få tjäna som exempel. Källorna överflödar av spannmål och bröd, vilket följaktligen också historikernas texter gör. Arkiven blottar mycket mindre om vad soldaterna drack och hur de tillbringade natten, men det gör för den skull inte sådana livsuppehållande aktiviteter till mindre viktiga problemkomplex i en studie av militärlogistik.¹¹

Legoknekten Peter Hagendorfs bevarade och nu publicerade dagbok från trettioåriga kriget ger en möjlighet att studera krigets vardag ur ett soldatperspektiv.¹² Hagendorf kom att med början 1625 och fram till freden 1648 strida på båda sidor i kriget. Han marscherade genom stora delar av Europa, sammanlagt 25 000 kilometer. Dagboken påvisar tydligt att hushållet bestående av man och hustru med eventuella barn var grundenheten i det som

9. Steven Pinker, *Ett oskrivet blad och andra myter om människan*, Stockholm 2006, s. 320–349.

10. Kay Glans, "Människans klaviatur är begränsad: humaniora och samhällsvetenskaper borde läsa ikapp", *Annex*, våren 2006, s. 4–7.

11. Nils Erik Villstrand, "Bröd, hö och krig i norr", *Historisk tidskrift* 2004, s. 436f.

12. Jan Peters (red.), *Sedan stack vi staden i brand: en legoknekts dagbok från trettioåriga kriget*, Stockholm 2006.

Maria Sjöberg kallar plundringsekonomin.¹³ Hagendorf var gift två gånger och måste se sju av sina barn dö som små. Under den tidigmoderna perioden var kvinnorna således integrerade i arméerna. Maria Sjöberg reser i sitt bidrag den berättigade frågan varför de ändå är så frånvarande i källmaterialet och därmed även i den befintliga krigshistorien. Sjöberg argumenterar för att homosocialitet, ett människans speglade av varandra, kan förklara tystnaden. Hon konkluderar att "en källkritisk prövning värd namnet bör uppmärksamma källornas beroende av till synes tidlösa könsnormer". Efter trettioåriga kriget maskuliniserades arméerna i en långsam process där Napoleontidens massarméer bildade epok. I fortsättningen användes kvinnor bara för vissa specialuppgifter, men med tanke på att kvinnorna på nytt låtit sig engageras i försvarsmakterna är det berättigat att se de exklusivt manliga arméerna som en parentes.

Det är emellertid på sin plats att diskutera källorna till militärhistorien ytterligare något. När jag 2006 för ett skrivuppdrag läste in mig på sjöslaget vid Femern 1644 lärde jag mig två saker. Det ena var att det lönar sig att gå till originalkällorna också i de fall då de tidigare lästs och utnyttjas av rätt många andra forskare. Ingen har sett allt, och åtminstone något avvikande intressefokuseringar pekar på sådant som andra glidit över. Rent konkret fick jag upp ögonen för hur svårt det då var att hitta fienden på havet. Svenskarna ville ha batalj men var fanns den danska flottan och hur stor var den? Man fick fråga sig fram bland dem man råkade möta på ett höstligt hav. En annan lärdom för den fortsatta praktiken som historiker var att segraren faktiskt på ett mycket påtagligt sätt är den som skriver historien. Det danska nederlaget blev krigsavgörande, men från dansk sida finns inga relationer över slagets förlopp. Det skriftliga materialet präglas av en ensidighet som inte blir bättre av att relationerna är ett kompat av information från olika deltagare. En amiral hade lika lite som en general en suverän överblick över det slag han ledde.¹⁴

Vi har ingen orsak att uppfatta traditionella frågeställningar som händelseförloppet under ett slag som slutbehandlade. Slagfältsarkeologin erbjuder ett värdefullt komplement och ibland också ett korrektiv till de skriftliga källorna, som sällan eller aldrig är uttömmande. Efter arkeologiska utgräv-

13. Maria Sjöberg, "Stormaktstidens krig – och kvinnor: något om betydelsen av perspektiv", *Historisk tidskrift* 2007, s. 216–220.

14. Lars Ericson Wolke, Göran Larsson & Nils Erik Villstrand, *Trettioåriga kriget*, Lund 2006, s. 240–259.

ningar vid Little Bighorn har general Custers hjältegloria halkat ned. Slagfältsarkeologi är ingen nyhet internationellt sett men i Sverige inleddes så sent som år 2003 det första större svenska slagfältsarkeologiska projektet. Under ledning av arkeologen Bo Knarrström gjordes undersökningar av den i stort sett orörda mark där år 1677 slaget vid Landskrona utkämpades mellan danskar och svenskar.

Knarrström framhåller i sin bok *Slagfältet* att Sverige är ett av de få länder i västvärlden där slagfälten inte omfattas av det antikvariska skyddet av värdefulla lämningar. Han betonar mycket starkt behovet av att detta missförhållande rättas till och påminner om att ett slagfält ingår i inte bara en nations kollektiva minne. Vad som händer med ett slagfält i Skåne är minst lika viktigt ur ett danskt som ett svenskt – ibland också finskt – perspektiv. Och skådeplatsen för en drabbning i finska kriget 1808 är en gemensam finsk-svensk-rysk angelägenhet.¹⁵

Inte heller i utforskandet av det nära förflutna är det någon självklarhet att det finns ett material som kan ge svar på de frågor som framstår som vetenskapligt intressanta. Den optimala utgallringen av handlingar är en av de stora utmaningarna inom modern arkivvård, rent av den största vid sidan av bevarandet av digitalt material. Vad som skall bevaras och på vilka grunder är en fråga som kunde vara värd en bredare diskussion än den gängse. Den stridbare pensionerade brigadgeneralen Michael H. Clemmesen slog nyligen larm i Danmark då det gällde utgallring av arkivalier om Danmark under kalla kriget. Hans något onyanserade argumentering går ut på att det är ödesdigert för forskningen om i stort sett alla militära enheters arkiv utplånas. Och han låter i en artikel i *Weekendavisen* förstå att Statens arkiver uppenbart inte uppfattar försvarets historia som en del av landets historiska kanon.¹⁶ Han har i offentligheten fått stöd av medlemmar ur Dansk Militærhistorisk Kommission.¹⁷ Modern förvaltning lämnar efter sig enorma arkiv där det mesta av informationen upprepas många gånger om. Allt kan och bör inte sparas, det vore meningslöst. Men när någonting bevaras sker det alltid på bekostnad av något annat. Dansk Militærhistorisk Kommissions uppmaning till *time out* i verkställandet av gallringsbeslut och en bredare diskussion mellan "fackkunskap och arkivfolk" om principer för utgallringen är viktig,

15. Bo Knarrström, *Slagfältet: om bataljen vid Landskrona 1677 och fynden från den första arkeologiska undersökningen av ett svenskt slagfält*, Saltsjö-Duvnäs 2006, s. 137–139.

16. Michael H. Clemmesen, "Beordret udslettelse", *Weekendavisen* 19–26/3 2008.

17. Breve: Karsten Jakob Møller, "Ansvar for eftertiden", *Weekendavisen* 4–10/4 2008.

och givetvis inte bara då det är fråga om militära arkiv. Som ett svar på kritiken har det danska arkivverket utarbetat en redogörelse för de principer som tillämpas vid utgallringen av handlingar i militära arkiv. I en kommentar till Clemmesen välkomnar riksarkivarien Johan Peter Noack en diskussion, men betonar att man anser att det bevaras ett mycket fylligt material kring försvarets verksamhet under kalla kriget.¹⁸

Svenska veckotidningar som militärhistoriskt källmaterial? Med nya intressefokuseringar förändras uppfattningen om vad som är relevanta källor. Lina Sturfelt vill komma åt de koder, föreställningar och berättelser som var aktuella när människor sökte en förståelse av det nya industrialiserade kriget och dess konsekvenser. Det visar sig att just veckopress från första världskriget erbjuder ett material som leder rakt in i svenskarnas "föreställda krig". Också i det neutrala Sverige kom det europeiska mekaniserade våldet nära och bearbetades med hjälp av olika berättelser. Den långa svenska freden förhindrade inte rädslor och tankar i samband med andra världskriget och kalla kriget. Som Marie Cronstedt visar i sitt bidrag spelade upplevelserna från andra världskriget, tillsammans med idéer om Sveriges modernisering, en viktig roll som tolkningsram under kalla kriget. Både Sturfelts och Cronstedts artiklar använder ett kulturhistoriskt perspektiv för att ta reda på hur kriget upplevdes i det fredliga Sverige. Men hur upplevdes kriget av dem som deltog?

Att skildra upplevelsen av kriget

Min söndagsskollärare bonden Albert Hagström (1918–2007) i Österbotten tänker jag på som en mentalt stabil och trygg person. När jag i somras läste hans innehållsrika minnesanteckningar¹⁹ från kriget mot Röda armén stannade jag upp vid orden: "Alla som varit en lång tid i kriget har nog mer eller mindre märken som inte kan utplånas så länge man lever. Mardrömmar har jag själv ofta haft". Han räknar också med att en del fick en för tidig död efter freden "på grund av krigets umbäranden". Veteraners återanpassning till ett normalt samhällsliv är en synnerligen komplicerad historia som när det gäller andra världskriget i Finland närmast sopats under mattan. Sedan fosterlandet räddats byttes geväret mot spaden och landet byggdes upp igen, inte mer med det.

18. <http://www.sa.dk/content/dk/om_statens_arkiver/nyhedsoversigt/forelobige_oplysninger_om_bevaring_og_kassation_i_forsvarets_arkiver>, 9/5 2008.

19. I privat ägo.

En del lyckas komma hem från ett krig utan skador, eller till synes utan. Utöver de fysiska krigsinvaliderna som kriget producerar får en del soldater långvariga eller bestående skador av psykisk art. Kravet på att beröva någon livet, ett möte med någon som verkligen vill döda en eller med lemlästade kroppar på slagfältet är upplevelser som inte lämnar människan oberörd. I boken *Sista striden* följer Thomas Sörensen de mörnerska husarerna på fälttågen 1813–1814 och deras möte med fienden och våldet i slaget vid Bornhöft. Han spårar upp dem också sedan de kommit hem. Det visar sig att uppskattningsvis över 10 procent av dem begick självmord efter kriget bland annat genom att de dränkte sig. Detta är mycket, och Sörensen argumenterar övertygande för att förklaringen i hög grad skall sökas i soldaternas traumatiska krigserfarenheter. Med i bilden fanns det faktum att husarerna också före kriget hade levt under bedrövliga förhållanden och varit socialt marginaliserade.²⁰ Dödandet är för en normal människa något ångestskapande också i sin legala form. Studien är ett exempel på militärhistorikernas intresse för kriget och särskilt slaget som upplevelse och tolkad erfarenhet.

I en relativt nyutkommen antologi *Ihminen sodassa* (Människan i krig) diskuterar Ville Kivimäki utgående från ett tyskt forskningsläge krigets erfarenhetshistoria.²¹ Människan strävar efter att göra sin värld begriplig. Forskarna har upprättat en skillnad mellan en direkt upplevelse eller händelse (*Erlebnis* och *Ereignis*) och en språkligt bearbetad subjektiv uppfattning av dem. Det är denna bearbetning utgående från de tolkningsramar som erbjuds i samhället som kallas erfarenhet (*Erfahrung*). Erfarenheten finns som ett mellanliggande och förmedlande plan i den interaktiva relation som binder samman struktur och subjekt. Kivimäki betonar att krigsrelaterade upplevelser kan stå utanför en språklig bearbetning, de kvarstår som känslor, tystnad eller ett till synes apart beteende. Här ser han den kanske största utmaningen för krigets erfarenhetshistoria.

Spänningen mellan de tolkningsramar som tillhandahålls och själva upplevelsen kan bli så stor att ramarna inte längre framstår som meningsfulla. Kriget som erfarenhet blir belyst i flera av bidragen i detta temanummer. Ville Kivimäki och Tuomas Tepora undersöker i sin uppsats hur kamraten,

20. Thomas Sörensen, *Sista striden: de mörnerska husarerna vid Bornhöft*, Stockholm 2004, s. 180–184.

21. Ville Kivimäki, "Sodan kokemushistoria: uusi saksalainen sotahistoria ja kokemushistorian sovellutusmahdollisuudet Suomessa", i Tiina Kinnunen & Ville Kivimäki (red.), *Ihminen sodassa: suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*, Helsingfors & Jyväskylä 2006, s. 69–86.

kvinnan och fosterlandet gav kriget en mening för soldaterna i den finska armén under andra världskriget. Finland som värdegemenskap överlevde i hög grad kriget, vilket marginaliserade dem som under och efter kriget misslyckades med att sammanfoga sina egna upplevelser med de påbjudna tolkningsramarna till en integrerande erfarenhet.

I den westfaliska ordningen var utrymmet för doktrinen om det rättfärdiga kriget begränsat. Om båda parterna (staterna) ansåg att de hade rätt och det inte fanns någon skiljedomare som stod över dem fungerade den inte. Münkler framhåller att den som tillskriver sig rätten att föra ett rättfärdigt krig utgår från att relationen till den bekrigade är asymmetrisk: den ena parten har all rätt på sin sida, den andra ingen alls utan är en förbrytare som skall ha sitt straff eller en inkarnation av ondska som skall utrotas. Det rättfärdiga kriget har upplevt en renässans i de nya krigens värld. Det rättfärdiga och heliga kriget är fundamentalisternas diskurser och varandras spegelbilder.²² Francisco de Vitoria var under 1500-talet den främste uttolkaren av doktrinen om det rättfärdiga kriget. Edda Manga uppmärksammar med sin analys av hans tänkande parallelliteten i tolkningarna av doktrinen under "den koloniala expansionens första fas", det vill säga 1500-talet, och nutid. Den anmärkningsvärda överensstämmelse hon lyckas blottlägga förklarar hon med hänvisning till att de historiska situationerna liknar varandra. Såväl för snart ett halvt millennium sedan som nu söks i en tid av "föreställd global gemenskap" en hållbar grund för våldsanvändning. Krigets historia i den tappning som den möter oss i Mangas uppsats fungerar som kritikens salt i samtiden. Må det svida!

22. Münkler 2004, s. 52.